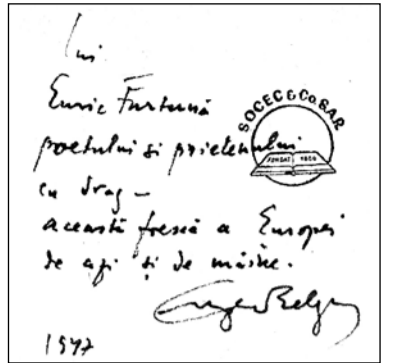

ADEZIUNI Tudor Arghezi

Enric Furtună

Dragă prietene Relgis,

Ancheta ce-ai întreprins și care se rezumă cuprinzător în cele două întrebări pline de însuși conținutul răspunsului, nu este decât un corolar logic (de trecere la acțiune) al teoremelor pacifisto-umanitariste, cărora te-ai dedicat și pentru care, mai insistent și mai pasionat ca oricare altul, lupti să găsești dezlegarea.

Atât în *Principiile Umanitariste* cât și în *Umanitarismul și Internaționala Intelectualilor* și acum în urmă în *Internaționala Pacifistă*, urmărești ideea unei federațiuni internaționale a tot ce este inteligent și suflet. Ai clădit o doctrină pentru dogmatici și o credință liberă pentru milioanele de suflete însetate de pace și frăție. De prisos a mai adăuga postulatelor tale ideale, epitetul: apolitic.

Firește, pentru înfăptuirea dezideratelor, nu spun *ale tale*, ci ale întregii omeniri îngenunchiate și batjocorite de genul răului, este nevoie de ceea ce numești tu o „Internațională Pacifistă”. Dar – nu este întrebarea dacă constituirea unei asemenea „Internațională” s-ar putea realiza, ci dacă acesteia corporațiuni apolitice i s-ar putea incorpora factorii politici responsabili. Dacă deci și „Liga Națiunilor”, de pildă, ca „grupare care luptă pentru pace”, ar consimți să-și lărgască

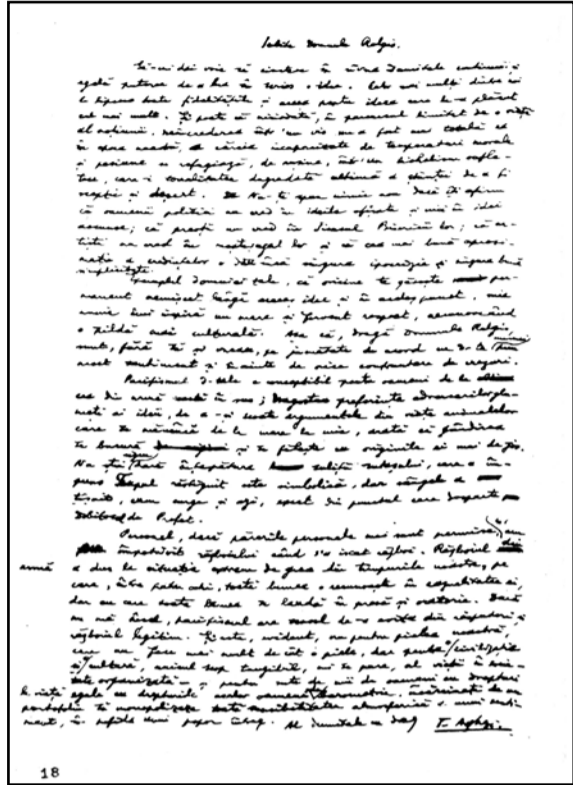
Iubite Domnule Relgis,

Să-mi dai voie să cinstesc, în râvnă dumitale continuă și egală, puterea de a lua în serios o idee. Celor mai mulți dintre noi le lipsesc toate fidelitățile și aceea pentru ideea care le-a plăcut cel mai mult. Și poate că niciodată, în parcursul limitat de o viață al noțiunii, neîncrederea într-un vis nu a fost mai totală ca în epoca noastră, a cărei incapacitate de temperaturi morale și pasiune se refugiază, de rușine, într-un lichelism sufletec, care-i tonalitatea degradată ultimă a științei de a fi sceptic și deșert. Nu-ți spun nimic nou dacă îți afirm că oamenii politici nu cred în ideile afișate și nici în idei ascunse; că preoții nu cred în Iisus-ul Bisericii lor; că artiștii nu cred în meșteșugul lor și că cea mai bună aproximație a credințelor o dau încă singura ipocriză și singura bună simplitate.

Exemplul domniei-tale, că oricine te găsește permanent nemișcat lângă aceeași idee și în același punct, mie unuia îmi inspiră un mare și fervent respect, necunoscând o pildă mai culturală. Așa că, dragă domnule Relgis, sunt fără să și vreau, pe jumătate de acord cu d-ta, măcar numai prin acest sentiment și înaintea de orice confruntare de crezuri.

Pacifismul d-tale e conceptibil pentru oameni de la cea din urmă coastă în sus; preferința adversarilor glumeți ai ideii, de a-și scoate argumentele din viața animalelor care se mânăncă mare pe mic, arată că gândirea se bucură și se fâlește cu originile ei mai de jos. Nu știu sigur dacă întâpătura sulitei sutașului, care a împuns Trupul răstignit este simbolică, dar sângele a fășnit, cum curge și azi, exact din punctul care desparte Dohitocul de Profet.

Personal, dacă părerile personale mai sunt permise, m-am împotrivit războiului când s-a iscat război. Războiul din urmă a dus la situația extrem de grea din timpurile noastre, pe care, între patru ochi, toată lumea o recunoaște în cauzalitatea ei, dar cu care toată lumea se laudă în presă și oratorie. Dacă nu mă înșel, pacifismul are sensul de-a evita din răspuțeri și războiul

legitim. Și asta, evident, nu pentru pielea noastră, care nu face mai mult decât o piele, dar pentru o civilizație și o cultură, unicul scop tangibil, ni se pare, al vieții în societate organizată – și pentru sute de mii de oameni cu drepturi la viață, egale cu drepturile acelor oameni de barometrie, însărcinați de un portofoliu să monopolizeze toate sensibilitatea atmosferică a unui sentiment, în pofida unui popor întreg.

Al dumitale cu drag,

T. Arghezi

Perpessicius

Nu vrem să aruncăm nicio umbră de discredit peste idealismul iremediabil și eroic al militanților pentru pace. Stăruința lor e cu atât mai de lăudat cu cât merge, adeseori, mână în mână cu suferința martirului. Pentru că nu e vorba numai de o atitudine pur sentimentală ci și de o acțiune de natură practică, năzuind să schimbe fața omenirii, să grăbească pacificarea, să realizeze ceea „Internațională Pacifistă” despre care relatează, pe larg – sub acest titlu – o plachetă, de curând apărută a d-lui Eugen Relgis. Ea cuprinde date în legătură cu conferința „internațională a potrivnicilor războiului”, ținută între 27-31 iulie 1928 la Sonntagsberg (Austria) și proclamând între întăile ei efectivele mijloace pentru realizarea internațională pacifiste o internațională a intelectualilor, al cărei rost să fie de „a îndruma evoluția interioară a omului, schimbând

mentalitatea bazată pe violență și intoleranță. Dacă proletarii încep să pregătească era socialistă, intelectualii trebuie să pregătească era spirituală”. Pregătirea pentru care scepticismul celor ce au trecut prin război și au cunoscut cătușa de fier a imperativului militarist, nu poate face nimic. Trebuie, desigur, suflate iluminate, pentru care viitorul nu se măsoară pe vârste de oameni, ci pe generații, pe veacuri. Și domnul Eugen Relgis e unul dintre aceștia. Singuri ei pot da verbului convingere și acțiunii continuitate. Singuri ei pot merge către o stea care nu le va lumina niciodată. Cel puțin în viața aceasta, pământescă. Iată de ce, ni se pare și simptomatic și consolant că „Internațională Pacifistă” mută lupta – pentru că luptă este – în planul intelectual. Numai de acolo se poate aștepta o prefacere, singura durabilă. La aceasta, am putea adă-

uga un singur text, din confesiunea la aniversarea de 10 ani a războiului semnată de Duhamel: „Nu am de gând să pacific lumea. Vreau să mă pacific pe mine însumi. De mult, am părăsit utopiile. Sunt sigur că vor mai fi noi războaie și apropiate și inexplicabile. Nu mai sunt la vârsta la care nădăjduiești să reformezi lumea. Dar înțeleg să mă reformez pe mine însumi, să-mi reglez impulsurile pure și simple, să statornesc în chip rațional dezaprobarea mea pentru război, a oricărui război, fără distincție, fără sofisme pioase”. Cuvinte admirabile, pentru că surprind adevărata soluție, pentru că vor să zidească pe inima omului, pe inima purificată a fiecărui om în parte, viitoarea societate pacificată. Întreprindere dificilă, dar cu cât mai eroică, de vreme ce la tot pasul pândesc: egoismele de toate culorile și indoiala multîmilor și instinctele înrădăcinate de la origine...

(„Cuvântul”, 19 ianuarie 1929)

M.A. Halévy

Dintre toate valorile morale, care au intrat în patrimoniul omenirii, ideea păcii universale este desigur aceea a cărei obârșie iudaică n-a fost încă (și nu va fi poate niciodată) contestată.

Arheologia, Istoria Religiiilor au putut încerca să caute analogii culturale sau monoteiste și la alte popoare din antichitate; nicăieri însă nu s-a găsit măcar un indiciu despre un ideal, ca acela pe care-l exprima profetismul evreiesc în secolul al VIII-lea, înainte de era creștină:

„... În zilele de pe urmă...
își vor făuri săbiile în pluguri,
și lăncile în cosoare;
popor asupra celuilalt nu va mai ridica sabia –
și nu se vor mai deda războiului...”

(*Isaia, II; Mica, IV*)
Din acest ideal utopic, Israel și-a făcut un articol de credință. Ziua cea

mare a Domnului, era mesianică, ce va aduce pacea universală – trebuie să vină! „Și chiar dacă va întârzia, o voi aștepta totuși, mereu!” În literatura de după distrugerea Statului iudeu, ideea biblică de pace e exaltată în termeni sublimi: „Pacea cântărește cât toate bunurile la un loc”; „Numele lui Dumnezeu este Pace” etc.

Pacifismul trebuie deci să fie năzuința oricărui credincios sincer cu sine însuși, întrucât religia sa se reclame de Scriptură.

O organizație pacifistă internațională, în care să se întrunească diferitele grupări pentru pace – este necesară și există chiar anumite asociații de această natură. Dacă se va ajunge la o formulă generală cu caracter apolitic și areligios, se va putea realiza o adevărată Internațională Pacifistă. Dar succesul nu va fi sigur, după părerea mea, decât în cazul când scopul ei se va limita numai la pacifism.

Planul de colaborare, normele de acțiune vor trebui să le fixeze grupările confederate, în comun acord cu diversele societăți pentru sprijinirea Ligii Națiunilor.

(„Umanitarismul” I, 7 martie 1929)

Umbră lui Relgis...

Nu mă gândisem niciodată că voi scrie ceva despre Relgis înainte de momentul, totdeauna tardiv, când ajungi să încredințeți tiparului un prim volum de *Memorii*. Da, l-am întâlnit pe acest uluitor Eugen Relgis, copil fiind, la Piatra, unde mă nascusem și trăisem cu părinții mei după 1930. Dar Relgis, născut în 1895, a locuit și el, o vreme în „Micul Ierusalim”, Piatra Neamț, iar părintele meu, născut în 1903, îl cunoscuse bine, înainte de plecarea sa spre București și spre glorie... spre neuitare, poate... A mai revenit o dată la Piatra, spre sfârșitul anilor '30, după ce-l cunoscuse bine și se apropiase fidel de Romain Rolland. Nu despre ce a devenit tânărul Relgis – pe când se apropiase de 30 – 35 de ani – un pacifist, precum mentorul său și un umanitarist încercat de argumentele proprii sale identități și ale filiației morale cu marele scriitor francez, vreau să scriu azi aici, ci despre charisma tulburătoare a acestuia publicist și scriitor de certă vocație, care se străduia să răspândească idealul lui Romain Rolland pe pământ românesc și, într-o bună măsură, în lumea noastră ebreă. Îmi amintesc, rememorare de maxim subiectivism, de ziua

când s-a oprit în fața casei noastre din Piatra, de pe colonel Roznoveanu, ca să-i vorbească părintelui meu – lucru de neînțeles pentru mine – și s-o privească, presupun azi, mai înțelegând fiind, pe mama mea, de o frumusețe tulburătoare. Nu știam nimic despre pacifism, nu cunoșteam ce ne-ar putea oferi umanitarismul lui Relgis, dar faptul că acest om încântător stătea de vorbă cu ai mei, îi stima și, datorită luminii întrezărite în privire mea, mă mângăia pe creștet, pe când nu aveam încă un nume știut de el (în general neștiut), domnișoara Făinaru de la Liceul Teoretic Evreiesc îi vorbise cândva, presupun, despre „băiatul procuristului de la Banca Centrală” (care era tatăl meu) ca despre un tânăr cu înzestrări literare. Am mai fost o dată prin Piatra, l-am mai văzut o dată, iar pe urmă, abia după 1946, când devenisem elev de liceu la Matei Basarab și coborâsem cu alți doi colegi, Alimănescu și Stoescu, spre Sărindarul presei bucureștene și al marilor începuturi pe care le întuiaam, ca piatră de hotar, pentru mine, desigur... El nu m-a recunoscut dar eu l-am regăsit printre puținile mele amintiri, ca pe omul cu o de

neuitat putere de atracție pentru oricine l-ar fi văzut măcar o singură dată.
- Bună ziua, domnule Relgis... Nu mai știți cine sunt... dar vă cunosc de la Piatra și de la frumoasa mea profesora de română.
- Domnișoara Făinaru? m-a întrebat el. Cei mai frumoși ochi albaștri! Și de la mama dumitale probabil, soția „procuristului”, cel care mi-a împrumutat niște bani când am fost la strămoșe... Apoi, tuturor, mie și colegilor mei: Ce învârțiți pe aici? (observase în serviciile noastre doldera de fascicule polițiste, *Cuțitul de argint*, intuind, probabil, vocația noastră secretă de vânzători de ziare!). Cum se mai vinde maculatura voastră?
- Înțelesese, însă, fără cuvinte, că „foarte prost”. - Veniți, cândva pe la noi, la *Semnalul* și întrebați de mine... Ei mă cunosc mai bine sub numele meu de taină, evreiesc, Sigler – anagrama lui Relgis... sau treceti pe la *Jurnalul de dimineață* al lui Braniște, unei mă puteți găsi și acolo. Oricum, spuneți că v-am recomandat eu, și dacă n-o să mai fiu de găsit, poate la *Tineretea*, pe care am auzit că o va „lansa” un tânăr publicist, fost pe la Hashomer Hațair,

cred că îl cheamă Paul Cornea.
Ne-am despărțit, nu știam că-l văd pentru ultima oară. Că va pleca, peste un an, în America de Sud, pe la Montevideo, unde avea să ajungă academician, apreciat și recunoscut în cinci țări sud-americane și că va rămâne credincios primei sale devoțiuni, aceea față de pacifism și Romain Rolland, care murise puțin după sfârșitul războiului. Mai aflam câteodată una sau alta despre Relgis: că a scris un volum despre Gandhi și zeci de alte cărți... Nu le-am citit decât mult prea târziu, așa cum am citit și ultima sa apariție în librărie, o reeditare din 1992, despre sexualitate în istoria umanității. Umbră lui Relgis, imaginea sa, alături de cea a părinților mei, m-a urmărit, însă, întotdeauna.
Mama s-a stins acum vreo patru decenii. Și ce frumoasă era! Nici ochii uluitor de albaștri ai profesorului mele de limba română nu izbutese să-i uit, iar Relgis rămâne Năluca, tulburătoare Năluca... despre care a scris regretatul meu prieten, Adrian Rogoz. Toți avem o Năluca! Fie-le tuturor țărâna ușoară!

DOREL DORIAN